

Yetziat Mitzrayim, the Foundations of Emunah, and the Value of Pidyon Shvuyim

I. Introduction

(1) שמות כ"א - ה

א וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים, אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר. {ס} ב * אֲנִי ה' אֱלֹקֶיךָ, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: לֹא-יְהִי לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, עַל-פְּנֵי. ג לֹא-תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל, וְכָל-תְּמוּנָה, אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת--וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם, מִתַּחַת לָאָרֶץ. ד לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם, וְלֹא תַעֲבֹדֵם: כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֶיךָ, קַל קָנָא--פֶּקֶד עוֹן אָבֹת עַל-בְּנֵי עַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רַבְעִים, לְשִׁנְאִי. ה וְעֵשָׂה חֶסֶד, לְאֲלֹפִים--לֹא-הִבִּי, וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי.

(2) אבן עזרא שמות (הפירוש הארוך) פרשת יתרו פרק כ

שאלני ר' יהודה הלוי מנוחתו כבוד, למה הזכיר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר שעשיתי שמים וארץ ואני עשיתיך.

(3) רמב"ם הקדמה לפרק חלק - היסוד הראשון, מהד' רב שילת

הִיסוּד הָרֵאשׁוֹן - מְצִיאוֹת הַבּוֹרָא יִשְׁתַּבַּח. וְהוּא, שֵׁשׁ שָׁמַיִם נִמְצָא בְּאִפְנֵי הַשָּׁמַיִם שֶׁבְּאִפְנֵי הַמְצִיאוֹת, הוּא עֵלֶת מְצִיאוֹת הַנִּמְצָאוֹת כְּלָם, וְבוֹ קִיּוּם מְצִיאוֹתָם, וּמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַקִּיּוּם.² וְאֵלּוּ הָעֲלִינוּ בְּדַעַתְנוּ הַסְתַּלְקוֹת מְצִיאוֹתוֹ - הֵיטָה בְּטֵלָה מְצִיאוֹת כָּל נִמְצָא, וְלֹא הָיָה נִשְׁאָר נִמְצָא בְּלִתֵּי תְלוּי בְּמְצִיאוֹתוֹ;³ וְאֵלּוּ הָעֲלִינוּ בְּדַעַתְנוּ הַסְתַּלְקוֹת הַנִּמְצָאוֹת כְּלָם זִוְלָתוֹ - לֹא הֵיטָה בְּטֵלָה מְצִיאוֹתוֹ יִתְעַלֶּה וְלֹא הֵיטָה חֲסֵרָה, לְפִי שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה בְּלִתֵּי זְקוּק⁴ בְּמְצִיאוֹתוֹ לְזוּלָתוֹ, וְכָל מֵה שֶׁזִּוְלָתוֹ - מִן הַשְּׁכֵלִים, רְצוּנֵי לִוְמֵר: הַמְלָאכִים, וְגֵרְמֵי הַגְּלִגְלִים, וְמֵה שֶׁתַּחְתֵּיהֶם - הַכָּל זְקוּק בְּמְצִיאוֹתוֹ אֵלָיו. וְזֶה הִיסוּד הָרֵאשׁוֹן, הוּא שְׁמוּרָה עָלָיו דְּבַר "אֲנִי ה'" וְכוּי.⁵

(4) רמב"ם הל. יסודי התורה א:א - ו

הלכה א - יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו.
הלכה ב - ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות.
הלכה ג - ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים הוא לבדו יהיה מצוי, ולא יבטל הוא לבטולם, שכל הנמצאים צריכין לו והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם, לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם.
הלכה ד - הוא שהנביא אומר וה' אלהים אמת, הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו, והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו, כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו.
הלכה ה - המצוי הזה הוא אלהי העולם אדון כל הארץ, והוא המנהיג הגלגל בכח שאין לו קץ ותכלית, בכח שאין לו הפסק, שהגלגל סובב תמיד ואי אפשר שיסוב בלא מסבב, והוא ברוך הוא המסבב אותו בלא יד ובלא גוף.
הלכה ו - וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלהיך, וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה, עובר בלא תעשה שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, וכופר בעיקר שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו.

II. Universalistic and Particularistic Relationships

(5) דברים ד:ל"ב - מ

לב כי שאל-נא לימים ראשנים אשר-היו לפניך, למן-היום אשר ברא אלקים אדם על-הארץ, ולמקצה השמים, ועד-קצה השמים: הנהיה, כדבר הגדול הזה, או, הנשמע כמהו. לג השמע עם קול אלקים מדבר מתוך-האש, כאשר-שמעת אתה--וניחי. לד או הנסה אלקים, לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באתות ובמופתיים ובמלקמה ובגיד חזקה ובזרוע נטויה, ובמוראים גדלים: ככל אשר-עשה לכם ה' אלקיכם, במצרים--לעניןך. לה אתה הראת לדעת, כי ה' הוא האלקים: אין עוד, מלבדו. לו מן-השמים השמיעך את-קלו, ליסרך; ועל-הארץ, הראך את-אשו הגדולה, ודבריו שמעת, מתוך האש. לז ותחת, כי אהב את-אבותיך, ויבחר בזרעו, אחרי; ויצאך בפניו בכחו הגדל, ממצרים. לח להוריש, גוים גדלים ועצמים ממך--מפניך; להביאך, לתת-לך את-ארצם נחלה--כיום הזה. לט וידעת היום, והשבת אל-לבבך, כי ה' הוא האלקים, בשמים ממעל ועל-הארץ מתחת: אין, עוד. מ ושמרת את-חקיו ואת-מצותיו, אשר אנכי מצוך היום, אשר ייטב לך, ולבניך אחריך--ולמען תאריך ימים על-האדמה, אשר ה' אלקיך נתן לך כל-הימים.

III. Momentary Creation and Perpetual Engagement

6 רמב"ן שמות כ"ב - ג ד"ה אנוכי

אנכי ה' אלהיך - הדבור הזה מצות עשה, אמר אנכי ה', יורה ויצוה אותם שידעו ויאמינו כי יש ה', והוא אלהים להם, כלומר הווה, קדמון, מאתו היה הכל בחפץ ויכולת, והוא אלהים להם, שחייבים לעבוד אותו. ואמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי הוצאתם משם תורה על המציאות ועל החפץ, כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאנו משם, וגם תורה על החדוש, כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר מטבעו, ותורה על היכולת, והיכולת תורה על הייחוד, כמו שאמר (לעיל ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ. וזה טעם אשר הוצאתיך, כי הם היודעים ועדים בכל אלה:

7 רמב"ן שמות י"ג:ט"ז ד"ה ולטוטפות

ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה: ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ואמר (שם ט כט) למען תדע כי לה' הארץ, להורות על החדוש, כי הם שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ. להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה:

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות מופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנזכיר זה בפינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא א) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סכה בכל שנה:

וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים.

8 השגות הרמב"ן לספר המצוות מצות לא תעשה ה'

הרי שבארו פעמים הרבה כי דבור אנכי הוא קבלת מלכותו כלומר האמונה באלהות. ואמרם שקבלתם עליכם במצרים הוא לומר שכבר האמינו באלהות במצרים מאמרו (שמות ד) ויאמן העם ונאמר עוד (בשלח) ויאמינו בה' ובמשה. והאמונה היא הזכירם עתה וקבלו אותה עליהם ואמרו עליה הן והן והוא שהאמינו וקבלו עליהם להחזיק באמונה שיש אלוה נמצא והוא קל מוציאם ממצרים. כלומר החפץ המחדש היכול. אם כן הדבר ברור הוא שדבור ראשון ראוי למנותו מצוה ראשונה והיא המצוה להאמין בעיקר.

9 רב יצחק שילת, ביאור ההקדמה לפרק חלק, עמ' קפ"ט

הנמצאות כולם, ובו קיום מציאותם, וממנו נמשך הקיום". לאמור: היחס שבין הבורא לבריאה אינו כיחס שבין אומן ליצירתו. האומן יוצר את יצירתו באקט חד-פעמי, שאחריו יש ליצירה קיום עצמאי. הפסל יכול למות, והפסל ימשיך להתקיים. הפסל אינו זקוק לשם המשך קיומו לפסל. מה שאין כן הבורא ית' והבריאה: הבריאה ממשיכה להתקיים אחרי היבראה רק מפני שהשפע הנשפע מאת ה' ממשיך לקיים אותה: "כו קיום מציאותם וממנו נמשך הקיום". על כן, "אילו העלינו בדעתנו הסתלקות מציאותו" - גם עתה, אחרי שהבריאה כבר מצויה - "היתה בטילה מציאות כל נמצא, ולא היה נשאר נמצא בלתי תלוי במציאותו". כל הנמצאים הם תלויי מציאות, או: מותני מציאות, בכל רגע ורגע של קיומם. הנמצא היחיד שהוא מחויב המציאות, וקיומו אינו מותנה כלל - הוא ה' יתעלה.

IV. Abstract Knowledge and Personal Experience

10 ספר הכוזרי מאמר א"כ"ה

כה. אמר החבר על הדרך הזה השיבותיך כאשר שאלתני. וכן פתח משה לדבר עם פרעה כשאמר לו אלהי העברים שלחני אליך, ר"ל אלהי אברהם יצחק ויעקב מפני שהיה אברהם מפורסם אצל האומות, וכי התחבר אליהם דבר האלהים והנהיג אותם ועשה להם נפלאות, ולא

אמר אלהי השמים והארץ שלחני אליך, ולא בוראי ובוראך. וכן פתח אלהים דבריו אל המון ישראל: "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא אמר: "אני בורא העולם ובוראכם": וכן פתחתי לך מלך הכוזר כאשר שאלתני על אמונתי, השיבותיך מה שאני חייב בו וחייבין בו כל קהל ישראל, אשר התברר אצלם המעמד ההוא בראות עיניהם, ואחר כן הקבלה הנמשכת שהיא כמראה העין:

11) Rabbi Joseph B. Soloveitchik, Lonely Man of Faith, Chapter VI, footnote 1

The trouble with all rational demonstrations of the existence of God, with which the history of philosophy abounds, consists in their being exactly what they were meant to be by those who formulated them: abstract logical demonstrations divorced from the living primal experiences in which these demonstrations are rooted.... Does the loving bride in the embrace of her beloved ask for proof that he is alive and real? Must the prayerful soul clinging in passionate love and ecstasy to her Beloved demonstrate that He exists? So asked Soren Kierkegaard sarcastically when told that Anselm of Canterbury, the father of the very abstract and complex ontological proof, spent many days in prayer and supplication that he be presented with rational evidence of the existence of God.

12) רמב"ם ספר המצוות מצות עשה א'

המצוה הראשונה היא הצווי אשר צונו להאמין האלוהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאות והוא אמרו ית' אנכי יי' אלהיך. ובסוף גמר מכות (כג ב, כד א) אמרו תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה בסיני מאי קראה תורה צוה לנו משה כלומר מנין תור"ה והקשו על זה ואמרו תורה בגימטריא הכי הואי שית מאה וחדסרי הואי והיתה התשובה אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמעום. הנה כבר התבאר לך כי אנכי יי' מכלל שש מאות ושלוש עשרה מצוות והוא צווי באמונה כמו שבארנו:

13) מכות כג: - כד., עם פי' רש"י

דרש רבי שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם אמר רב המנונא מאי קרא תורה צוה לנו משה מורשה תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום.

רמ"ח מצוות עשה. דכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה: **שס"ה [מצוות] לא תעשה.** שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור: **מפי משה שית**

מאה וחד סרי. והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה ושתים מפי הגבורה הרי שית מאה ותלסרי: **מפי הגבורה שמענום.** דכתיב אחת דבר אלהים ושתים זו שמענו במכילתא:

14) השגות הרמב"ן לספר המצוות מצות עשה א'

והנראה מדעתו שלבעל ההלכות שאין מנין תרי"ג מצוות אלא גזירותיו יתע' שגזר עלינו לעשות או מנענו שלא נעשה אבל האמונה במציאותו יתע' שהודיע אותה אלינו באותות ובמופתים ובגילוי השכינה לעינינו הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות לא ימנה בחשבון. והוא מאמר החכמים אמרו לו גזור עליהם גזרות אמר להם לאו כשיקבלו מלכותי אגזור עליהם גזרות. עשו קבלת המלכות עניין בפני עצמו והמצוות הנגזרות מאתו יתעלה מענין אחר.

15) מכילתא יתרו פרשה ה' ד"ה אנכי

אנכי ה' אלהיך. מפני מה לא נאמרו עשרת הדברות בתחלת התורה, משלו משל למה הדבר דומה, לאחד שנכנס במדינה, אמר להם, אמלוך עליכם; אמרו לו, כלום עשית לנו טובה שתמלוך עלינו. מה עשה, בנה להם את החומה, הכניס להם את המים, עשה להם מלחמות. אמר להם, אמלוך עליכם; אמרו לו, הן והן. כך המקום הוציא את ישראל ממצרים, קרע להם את הים, הוריד להם את המן, העלה להם את הברא, הגיז להם את השלו, עשה להם מלחמת עמלק. אמר להם אמלוך עליכם, אמרו לו הן והן. רבי אומר, להודיע שבחן של ישראל, שכשעמדו כולן על הר סיני לקבל התורה השוו כולם לב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה.

16) עבודת המלך על הרמב"ם הל. יסודי התורה א:א, ו

שבודאי יודה רבנו שהאמונה התמימה במציאות הקל יתברך הוא עיקר. ולא יצויר מצוה בלי מצוה ידוע. אבל יש גם מצוות עשה לדעת את ה'. והרי למצוה זו כבר יש מצוה מיסוד האמונה הפשוטה. ודברי רבנו ברורים ועי' מ"ש לקמן.... אולם לפי מה שבארנו לעיל בשיטת רבנו, דס"ל דהאמונה במציאות הוא עיקר, והמצוה היא הידיעה א"כ לא קשה כלל מן המכלתא. ואדרבה רבנו הכריע כן בכדי להשוות דעת המכלתא עם סוגית הש"ס דילן דמנה מצוות אנכי במנין תרי"ג המצוות ואלו במכלתא משמע דהוא עיקר ולא מצוה. וע"כ חלק להו רבנו בתרתי דהעיקר הוא האמונה והמצוה היא הידיעה.

V. The Ethical Imperative

17) כד הקמח של רבינו בחיי ערך צדקה

חרב מחלכי רעבי, שבי קשה מכוון דכולהו איתנהו בנויה כח). ואפשר לומר כי
לנודל המצוה שבח את עצמו בה בדבור ראשון של אנכי הוא שאמר (שמות
כ) אשר הוצאתיך מארץ מצרים ונני ולא אמר אשר בראתי שמים וארץ כי רצה
להזכיר המצוה והוא מצות פדיון שבויים של ששים רבוא יותר מן הסלא העצום
של בריאת העולם והוא יתכרך צונו [דברים כח] והקנת בדרכיו :

18) רמב"ם הל. מתנות עניים ח:

פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן, ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד
בסכנת נפשות, והמעלים עיניו מפדיונו הרי זה עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך ועל לא תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו
בפרך לעיניך, ובטל מצות פתח תפתח את ירך לו, ומצות וחי אחריך עמך, ואהבת לרעך כמוך, והצל לקוחים למות והרבה דברים כאלו, ואין
לך מצוה רבה כפדיון שבויים.

19) בבא בתרא ח. - ח; עם פי' רש"י

איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ארנקא דדינרי לקמיה דרב יוסף אמרה ליהוי למצוה רבה יתיב רב יוסף וקא מעיין בה מאי מצוה
רבה א"ל אביי מדתני רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים שמע מינה פדיון שבויים מצוה רבה היא אמר
ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן דפדיון שבויים מצוה רבה היא א"ל דכתיב והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם
כה אמר ה' אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי ואמר רבי יוחנן כל המאוחר בפסוק זה קשה מחבירו
חרב קשה ממות אי בעית אימא קרא ואי בעית אימא סברא אי בעית אימא סברא האי קא מינוול והאי לא קא מינוול ואבע"א קרא יקר בעיני
ה' המותה לחסידיו רעב קשה מחרב איבעית אימא סברא האי קא מצטער והאי לא קא מצטער איבעית אימא קרא טובים היו חללי חרב
מחללי רעב שבי [קשה מכולם] דכולהו איתנהו ביה:

שבי כולהו איתנהו ביה. שהוא ביד העכומ"ז לעשות בו כל חפצו אם למות [אם לחרב] אם לרעב:
(20) סוטה י"ד.

ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש
אוכלה הוא אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה
הלבש ערומים הקב"ה ביקר חולים דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים הקב"ה ניחם אבלים דכתיב ויהי אחרי מות
אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים הקב"ה קבר מתים דכתיב ויקבר אותו בגיא אף אתה קבור מתים:

21) Rabbi Joseph B. Soloveitchik, *Worship of the Heart*, "Reflections on the Amidah," pg. 158-159

Although the sages of the Halakhah taught that prayer should begin with praise of God, their minds recoiled from the
proliferation of praises and poetry on the part of the person who prays. Only one kind of song to God was allowed, a
song that includes not only the eruption of the totality of the creature's yearning, but a pure way of life, a religious
ethical imperative....You will not find in the Bible any song that does not culminate in ethical conclusions....Rambam
formulated a wonderful and pertinent teaching. He maintained that the attributes of Divine action whose use is
permitted to man, are all moral principles, imposing upon man an ethical obligation, and compelling him to mend his
ways according to the ethical-halakhic imperative which derives from observing the world. We would not have been
permitted the most sublime praise of the Deity, if this praise did not obligate us to follow in His ways and to imitate
Him.